

R

Forestillinger om børn og unge

Martin Blok Johansen

Sammendrag

Ordene "børn" og "unge" kombineres så ofte, at de næsten har karakter af idiomatisk udtryk. Men hvilke forskelle i brugen af ordene kan der identificeres? I denne artikel undersøges italesættelser af børn og unge: Hvordan italesættes børn, og hvordan italesættes unge, og hvilke forskelle kan identificeres, når børn og unge italesættes? Teoretisk tager undersøgelsen afsæt i en Foucault-inspireret diskursanalyse, mens den metodisk er tilrettelagt som en multiple case-undersøgelse. I artiklen gives der eksempler på, hvordan børn typisk omtales i positive overskuds-vendinger som uskyldige, fantasifulde, livsglade, spontane, kreative og kompetente (*surplus*-diskurs), mens unge typisk omtales i negative underskuds-vendinger som uansvarlige, rodløse, voldelige, utilpassede, hedonistiske og utilregnelige (*deficit*-diskurs). I den afsluttede artikel konkluderes, at den slags diskurser langt fra er så uskyldige, som de umiddelbart tager sig ud, diskuteres nogle af de begrænsninger, som disse konklusioner skal ses i lyset af.

Abstract

The words "children" and "young people" are so often combined that they almost have the character of idiomatic expressions. But which differences in the use of the words can be found? This article seeks to study the prevalent, dominant discourses about children and young people. In particular, it endeavours to answer the following question: What is thematised, and how are the thematisations created and maintained? The study is theoretically inspired by Foucault's discourse analysis. The methodological approach is that of a multiple case study. Thus, it provides examples of how children are typically referred to in positive terms such as innocent, imaginative, cheerful, spontaneous, creative and competent (a surplus discourse), while young people are typically referred to in negative terms such as irresponsible, rootless, violent, dysfunctional, hedonistic and unaccountable (a deficit discourse).

Indledning og problemfelt

Hvis man laver en google-søgning med den eksakte tekststreng "børn og unge", får man næsten tre millioner hits, og den særlige sammenstilling af disse to ord er allestedsnærværende: I Danmark har Socialministeriet "Særlige bestræbelser på børn- og ungeområdet", Kulturministeriet tematiserer "Kulturoplevelser for børn og unge", stort set alle kommuner i Danmark

har en særlig "Kommunal indsats over for udsatte børn og unge", der findes et medieråd for børn og unge, interesseorganisationer, der fx støtter "børn og unge i nød" og fagblade med titlen "Børn&Unge", Sundhedsstyrelsen har "Særlige anbefalinger for børn og unge", SFI (Danmarks Nationale Forskningscenter for Velfærd) har udarbejdet forskningsoversigter over "Anbragte børn og unge", Egmont Fonden uddeler i 2014 over "70 millioner kroner til gavn for

børn og unge”, Kræftens Bekæmpelse har brochurer rettet mod ”Børn og unge med kræft”, man kan tage en ”Master i Udsatte Børn og Unge” – og så videre.

Den særlige sammenstilling af børn og unge er forholdsvis fasttømret. Men hvad udtrykker den? Hvordan skal den forstås? Hvad er forholdet mellem disse to ord, børn og unge?

I Aarhus Kommune, hvor jeg selv bor, hedder den største magistratsafdeling med næsten 14.000 ansatte blot ”Børn og Unge”. I manchetten på afdelingens hjemmeside står der, at ”hver dag tager vi hånd om 64.000 *børn* i dagtilbud, skoler, fritidstilbud, specialskoler samt i sundheds- og tandplejen” (min kursivering). Magistraten tager altså hånd om 64.000 børn – men hvor blev de unge pludselig af?

Det ord, der tiltrækker sig størst semantisk bevågenhed, er på den måde hverken ”børn” eller ”unge”, men faktisk konjunktionen ”og”. For hvad signalerer dette ”og”? Er det en art adversativkobling, der udtrykker, at der både er børn og unge og altså et signal om, at der er væsentlige epistemologiske forskelle på de to ord. Eller er det en art additivkobling, der udtrykker sammenhæng mellem de to ord, og som således signalerer en eliminering af potentielle forskelle?

I denne artikel vil jeg forfølge dette spørgsmål. Jeg vil undersøge nogle af de diskurser, der er dominerende, når børn og unge tematiseres, og hvilke forestillinger om dem, der er fremherskende og dominerende. Artiklens undersøgelsesspørgsmål kan sammenfattes til: *Hvilke forskelle mellem børn og unge italesættes?* Det handler på ingen måde om at trænge bag om diskurserne i bestræbelsen på at afdække en underliggende sandhed eller entydighed om børn og unge, men om at analysere de mønstre, der

kan iagttages i mit samlede empiriske materiale. Vidensambitionen er altså ikke ontologisk at definere, hvad børn og unge er, men epistemologisk at undersøge, hvilke forskelle der italesættes. I artiklen viser jeg gennem tre forskellige caseanalyser, at børn ofte italesættes i positive overskuds-vendinger, mens unge ofte italesættes i negative underskuds-vendinger. Jeg analyserer disse italesættelser som henholdsvis en *surplus*-diskurs og en *deficit*-diskurs.

I artiklen konkluderer jeg afslutningsvis, at disse italesættelser ikke er så uskyldige, som de umiddelbart kan tage sig ud, fordi de indeholder en risiko for konstruktionen af selvfølgelighedsfortællinger, der ignorerer eller bagatelliserer de forskelle, som eksisterer inden for de enkelte grupper. Samtidig er det væsentligt at fremhæve, at billedet af børn og unge ikke er entydigt. Inden artiklens konklusion diskuterer jeg derfor nogle af de moddiskurser, der kan identificeres og dermed de begrænsninger, som artiklens konklusioner skal ses i lyset af.

Teoretisk ramme

Jeg betragter min undersøgelse som en poststrukturalistisk inspireret diskursanalyse. At det er poststrukturalistisk betyder i denne sammenhæng – med Michael Peters og Nicholas Burbules’ ord – en ”mode of thinking” (2004: 17), hvor jeg indtager en prøvende og eksperimenterende tilgang med henblik på en slags dislokation af sedimenterede selvfølgeligheder. Med bevidstheden om, at man ikke kan komprimere teorier under samme overskrift, og at poststrukturalisme ikke er én sammenhængende teori, sammenfattes den her som en kritisk tilgang til strukturerende begreber, normative forestillinger og strukturers konstruktionsbetingelser. Det er poststrukturalisme som en antifundamentalistisk, kritisk

aktivitet, som intervenserer i alt det, der tages for givet, og som videnskabsteoretisk implicerer, at (1) virkeligheden er diskursivt konstitueret, og at mening og betydning derfor ikke findes forud for sprog, at (2) diskurser er historisk variable, og at erkendelse dermed ikke er mulig udenom bestemte historisk specifikke diskurser, og at (3) enhver beskrivelse af virkeligheden er en begrænset beskrivelse, som bygger på både definitions- og eksklusionsprocesser, og som indebærer, at magt-, interesse- og værdieksklusioner altid vil være et grundlæggende træk ved enhver beskrivelse (Stormhøj 2010: 33–34).

Den primære teoretiske inspirationskilde er Michel Foucaults diskursanalyser. Foucault viser gennem analyser af diskursive formationers spredning og udbredelse, hvordan sprog ikke blot producerer mening, men også konstruerer en diskursiv ramme, som udpeger, hvad der godtages og bifaldes som meningsfuldt og som på den måde udstikker en ramme for forståelsen (jf. Foucault 2005, 2008, 2009). En diskurs (eller en diskursiv formation) er en samling af ord og ytringer, som man kan iagttage et samlet mønster i, når man bringer dem i relation til hinanden på forskellige måder (jf. Raffnsøe mfl. 2009: 184). I *Vidensarkæologien* skriver Foucault: "I tilfælde af at man kan bestemme en regularitet (en formation af korrelationer, positioner, virkemåder og transformationer) mellem genstande, udsigelsesformer, begreber, de tematiske valg, kan man hævde [...] at der er tale om en diskursiv formation" (2005: 119–120). Diskurser former vores forståelser og holdninger og kan fremstå så åbenlyst selvfulgelige, at vi glemmer deres kontingens. På den baggrund viser Foucault, hvordan diskurser sammenbindes i et *episteme*, der er udtryk for en bestemt tidsalders generelle tankeramme eller kode – et ordningsprincip, som afgør, hvad der kan og ikke kan

tales om (Foucault 2008). Epistemet udgør således rammen om det, der betragtes som normalt og unormalt i en given kultur på et givent tidspunkt.

Vidensambitionen er altså ikke ontologisk at definere, hvad børn og unge er, men epistemologisk at undersøge, hvilke forskelle der italesættes.

I relation til min undersøgelse vil det sige, at i det øjeblik man italesætter bestemte mennesker som "børn" eller "unge", har man samtidig gennem sprogets definitionsmagt installeret en social relevans og eksistens, som fremtvinger og indlejrer en specifik forståelse som et "diskursivt faktum" (Foucault 2011: 24, 43). De ord, der bliver knyttet til børn og unge, planter altså en bestemt meningsramme, som angiver, på hvilken måde de skal forstås, og som endvidere diskret og lydløst opbygger sociale kontrol- og magtforhold i noget, som ellers opfattes som vores helt umiddelbare omgang med disse begreber (Nielsen 2001: 3). Det er denne meningsramme, som analyseres i det følgende.

Metode

I undersøgelsen af de diskursive formationer bruger jeg tre forskellige, separate cases, hvor jeg med case forstår "a strategy for doing research which involves an empirical investigation of a particular contemporary phenomenon within its real life context using multiple sources of evidence" (Robson 2002: 178). Jeg bruger et triangulerende *multiple case*-design, som gør det muligt for mig at indhente et bredt empirisk materiale med det formål at undersøge de diskursive formationer fra flere forskellige sider og med flere forskellige tilgange.

I den første case tager jeg udgangspunkt i de to videncentre, der er i Danmark, som beskæftiger sig med børn og unge og har dette indskrevet i deres centernavne, og som har det erklærede mål at bedrive forskning, der skal komme henholdsvis børn og unge til gode. Jeg har medtaget de første fem projekter, som på tidspunktet for undersøgelsens begyndelse stod anført på centrenes hjemmesider. Disse fem projekter har jeg undersøgt med henblik på at identificere eventuelle mønstre i ordvalg og tematik. Afslutningsvis har jeg analyseret centrenes formåls erklæringer med henblik på at undersøge, hvordan de fremstiller deres forskningsgenstand.

I den anden case har jeg undersøgt børne- og ungdomslitteratur som kulturprodukt. Jeg har først undersøgt, hvordan forskningslitteraturen omtaler henholdsvis børnelitteratur og ungdomslitteratur; hvad er det for ord og tematikker, der er dominerende? Dernæst har jeg undersøgt udtrækslister over de mest udlånte børne- og ungdomsbøger på Hovedbiblioteket i Aarhus i 2014. Hvilke fem børnebøger er mest udlånte, og hvilke fem ungdomsbøger? Jeg har efterfølgende lavet et semistruktureret interview (Robson 2002: 278–301) med en af bibliotekets bibliotekarer med henblik på indsigt i bibliotekarens italesættelse af bøgernes tematikker. Til sidst i casen perspektiveres kort til andre kulturprodukter: musik og film og tv.

I den tredje case har jeg foretaget en systematisk litteratursøgning i tre faser 1) udarbejdelse af søgeprotokol, 2) litteratursøgning, 3) udvælgelse og kritisk gennemgang og analyse af litteratur. I litteratursøgningen har jeg udarbejdet en søgeprotokol med henblik på at tydeliggøre og strukturere den proces, der har været nødvendig for at indsamle relevant information inden for mit område, og som har ført frem til den

litteratur, jeg har medtaget (OUH 2007). Søgeprotokollen har på den måde afstukket den logiske rækkefølge for trinene i min litteratursøgningsproces og har samtidig udgjort grundlaget for min søgnings potentielle repeterbarhed. Protokollen har indeholdt søgestrategi med valg af database (idunn.no), søgeord (fritekstsøgning på trunkeret barn* og ung*), søgeperiode (2004–2014) og sproglig afgrænsning (dansk, norsk, svensk), angivelse af eksklusions- og inklusionskriterier (kun hvor ordene optræder i "Tittel, sammendrag og stikkord"). Det har givet mig i alt 538 artikler (334 for barn* og 204 for ung*). Derefter har jeg gennemlæst "titler, resumeer og nøgleord" for disse artikler og vurderet dem i forhold til gentagne citeringer. Jeg har fravalgt dem, der tematiserer både børn og unge, eftersom det netop er italesættelsen af dem hver især, jeg er interesseret i at undersøge. Til sidst har jeg udarbejdet en kollokationsanalyse på den samlede tekst af titel, resume og nøgleord med henblik på identifikation af mønstre i ordvalg og tematikker (en kollokationsanalyse analyserer forbindelser mellem ord for at finde ud af, hvilke ord der optræder hyppigt sammen jf. Evert 2009).

I caseudvælgelsen har jeg tilstræbt at undersøge tre forskellige diskursive logikker. Case 1 analyserer institutionelle diskurser, case 2 undersøger litterære diskurser, og case 3 undersøger forskningsdiskurser inden for både humaniora, sundhedsvidenskab, samfundsfag, økonomi og naturvidenskab. Det har således været hensigten at opnå en flerstemmighed i det empiriske materiale, men det skal samtidig påpeges, at min undersøgelse har en overrepræsentation af diskurser, som er hentet inden for en overvejende humanistisk tradition. Det kunne således have været interessant at medtage en fjerde case med undersøgelse af, hvordan børn bliver italesat i fx juridiske

dokumenter eller være gået tættere på diskurser inden for sundhedssektoren.

Case 1: Sammenligning af to videncentre

I professionshøjskolen VIA University Colleges Videncenter for Børn og Unges Kultur (under Pædagogisk-Socialfaglig Højskole) arbejdes der med børn, som er i dagtilbud eller går i den danske grundskole. I Aarhus Universitets Center for Ungdomsforskning (under Institut for Uddannelse og Pædagogik) arbejdes der med unge, der har afsluttet grundskolen. Ved en gennemlæsning af centrenes projektbeskrivelser, kan man identificere en ret tydelig forskel i de projektematikker, som de to centre analyserer.

De første fem projekter, der præsenteres hos Videncenter for Børn og Unges Kultur, hedder: (1) "Rum der bevæger børn – sanselige oplevelser", (2) "Den levende fortællings rum", (3) "Billedbogens æstetiske og pædagogiske potentiale", (4) "Ikke-formelle læreprocesser i børns hverdagskultur" og (5) "Musikalsk leg og improvisation". Det er altså projekter, der indeholder ord som "levende", "fortælling", "sanselig", "oplevelser", "potentiale", "ikke-formel", "leg", og "improvisation". Det første projekt handler ifølge projektbeskrivelsen om, at idrætsfaciliteter er bygget og indrettet efter en "logik der ofte er langt fra eller direkte i modsætning til børns spontane og kreative bevægelsesudfoldelse", hvor "netop glæden og legen spiller en fremtrædende rolle"

Det er projekter og ord, der har en helt anderledes valør end de ord, der kommer til udtryk i Center for Ungdomsforskning projekter. Her hedder de fem første projekter: (1) "Unge på kanten af samfundet", (2) "Unge uden job og uddannelse", (3) "Når det er svært at være ung i Danmark", (4) "Unge høre hæmmede efter Frijsenborg Efter-

skole" og (5) "De måske egnede på erhvervsuddannelserne". Det første projekt handler om, at der er "en voksende gruppe af unge, der er ikke bliver positivt integreret i hverken uddannelsessystem, arbejdsmarked, forenings- og fritidslivet eller i bredere forstand samfundet", og som "lever på kanten af samfundet". Det er altså mennesker, som er isolerede fra resten af samfundet. Derudover er der projekter om fx ludomani og fraværsbekæmpelse. I regi af centeret findes der også projekter med meget nuancerede undersøgelser af fx forholdet mellem krop og ungdom og en analyse af læringsmiljøet på de tekniske gymnasier, hvor det konkluderes, at mere end 90 % af de studerende er glade for at gå, så det samlede billede af dette centers projekter er ikke så entydigt, som det er i det første centers. I et temanummer om de seneste 10 års ungdomsforskning fortæller Center for Ungdomsforskning leder imidlertid om det, der betragtes som centerets centrale opgaver:

Antallet af unge, der er fejler nærede, har spiseforstyrrelser eller overvægt og lignende problemer er kraftigt stigende. Hvordan kan dette imødegås? Og hvordan imødegår vi det alt for store forbrug af alkohol og andre euforiserende stoffer blandt de unge? Mange andre steder oplever man også en stigning i den psykiske mistrivsel, og de unge selv melder ud om stress, selvværdsproblemer, rødshed og andre symptomer på, at det synes uoverstigeligt svært at blive integreret i voksensamfundet. Det er CeFU's centrale opgave at byde ind på og belyse netop de problemstillinger (Katznelson 2010: 5).

Det er altså en del af centerets selvforståelse og tilsyneladende den væsentligste del

af centerets opgave at belyse, analysere og "byde ind på" problemstillinger, der knytter sig til unge, når unge er i problemer. Det at være ung betragtes på den måde som identisk med det at være i mistrivsel. Projekterne om unge som fx handlekraftige, livslystne, initiativrige og flittige er fraværende. I Videncentret for Børn og Unges Kultur er udgangspunktet et andet. Her handler det i højere grad om at skabe og udvikle kulturelle udtryksformer. I formålserklæringen hedder det:

Videncentret retter sig bredt mod børn og unges kulturelle virksomhed og har til opgave at studere og udvikle børn og unges kulturelle udtryksformer. Her indgår både kultur skabt af børn og unge, for børn og unge og med børn og unge.

Perspektivet er således umiddelbart på både børn og unge, men ved en gennemlæsning af samtlige af centerets projektbeskrivelser viser det sig, at genstandsfeltet udelukkende er børn i dagtilbud og skole – og udelukkende betragtet som nogen, der er kompetente, kreative, glade, legende etc. Projekterne om børn og fx spiseforstyrrelser, vold og generel mistrivsel er fraværende.

Der ligger ikke en værditilskrivning i ovenstående sammenstilling, men en interesse i at se, hvordan to videncentre, der begge har som erklæret mål at bedrive dagsordensættende tværfaglig og problemorienteret forskning, der er samfundsrelevant, og som skal komme henholdsvis børn og unge til gode, fremstiller deres forskningsgenstand. Som projekterne og selvforståelsen i de to videncentre fremstilles, er det at være barn typisk knyttet til det at være kompetent, glad og kreativ, mens det at være ung typisk er knyttet til mistrivsel, problemer og kriser.

Disse forskelle kan naturligvis også bero på andre forhold end dem, jeg beskriver. Man kunne fx forestille sig, at det ligger indlejret i professionshøjskolerne, at de skal bedrive udviklingsfremmende forskning, mens universiteterne har større tradition for at være diskuterende og problematiserende. På den måde kan der givetvis også identificeres nogle reproduktioner af tidligere tiders videnspolitiske og videnshistoriske nærkampe.

Case 2: Børne- og ungdomslitteratur

I den anden case, som både indeholder et teoretisk og et empirisk perspektiv, vil jeg analysere, hvordan henholdsvis børnelitteratur og ungdomslitteratur italesættes som forskningsfelt og efterfølgende diskutere de fem børnebøger og de fem ungdomsbøger, som var mest udlånt på Hovedbiblioteket i Aarhus i 2014 og analysere de tematikker, som de ifølge en bibliotekar på biblioteket gennemspiller.

Børne- og ungdomslitteratur er, som den tyske litteraturprofessor Hans-Heino Ewers siger, ikke et godt medium til udforskning af børn og unge, men derimod netop et godt medium til udforskning af *forestillinger* om dem (Ewers 2004: 43–44).

Teoretisk perspektiv

I forskningslitteraturen om børnelitteratur fremstilles barnet typisk som uskyldigt, spontant, naturligt, privilegeret, livsglad, fantasifuld og fyldt med håb og troen på alt det gode (se fx Rose 1993). Det kommer til udtryk i børnelitterære klassikere som fx Alfons Åberg-bøgerne, Den lille Prins, Momo etc., hvor barnet og barnets univers fremstilles som et særligt rum for glæde og uskyld. Denne opfattelse af børn aflejrer sig i børnelitteraturen på en sådan måde, at

forfattere af børnelitterære værker ifølge børnelitteraturforskere ofte tilstræber "enkelhed, genkendelighed og gentagelse" (Petersen 2006: 34), så børnelitteraturen fremstår "straightforward in style" (Nodelman 1988: 33) og med "repetition in a variety of ways" (McGillis 2009: 256) – det er "the urge to sameness", som har sat sig på komposition, plot og personer (Nodelman 2000: 38–43). Begrundelsen er typisk den, man kan finde i den børnebogsæstetik, som den danske filosof K.E. Løgstrup lancerede med sin massive kritik af Bent Hallers *Katamaranen* (Løgstrup 1977). *Katamaranen* beskriver to drenges indbyrdes forhold i et ghettomiljø præget af vold, selvmord, kriminalitet og massivt forældresvigt, og Løgstrup anklager på den baggrund Haller for at "inficere barnet med håbløshed" og "tage livsmodet fra barnet", fordi Haller lader barnelæseren sidde desillusioneret tilbage med en bog, der ender i en udsigtsløs nederlagsfølelse. Løgstrups pointe er, at "forfatteren er stærk, læseren [barnet] er svag, det er det vilkår, på hvilket en forfatter af børnebøger skriver" (Løgstrup 1977: 5). Børnebøger skal i stedet være opbyggelige og lade børn bevare deres uskyld og spontanitet (ibid.) – derfor kan man ikke skrive en børnebog, som ender i mismodighed, fornedrelse og fortabthed. Det skal naturligvis medgives, at der findes en del af den såkaldt nyere og komplekse børnelitteratur, som er grænseudfordrende, og hvor den lykkelige slutning er fraværende (Nikolajeva 1996: 10–11; Pantaleo og Sipe 2008; Johansen 2012), fx Dorthe Karrebæk og Oscar K's *Lejren*, hvor barndommen fremstilles som en koncentrationslejr eller Kim Fupz Aakeson og Kamila Slocinkas *Paradis*, som tematiserer det at dø ung. Men der er fortsat meget, der af hensyn til barnet ikke omtales i børnebøger, "enten fordi man vurderer, at børn ikke forstår det, eller fordi man mener, at børn ikke

bør vide noget om det", som professor emeritus i børnelitteratur Torben Weinreich formulerer det (2008: 13). Endvidere er udgangspunktet for denne type litteratur netop, at barnet er både robust og kompetent og derfor kan udfordres.

Hvis man derimod ser på ungdomslitteratur eller young adult novels-genren, så skal den typisk "focus on the challenges of youth" (Lamb 2001: 24), og det er karakteristisk, at ungdomslitteratur ofte omtales som "problem novels" (Nelms mfl. 1985: 92). Når der skrives ungdomslitteratur handler det typisk om, at indholdet skal være vedkommende for de unge: "The content should deal with contemporary issues and experiences with characters adolescents can relate" (Bucher og Manning 2006: 9–10). Der tilstræbes således en *stofvælgende adaptation* (Weinreich 2008: 13), hvor tekstens temaer og motiver knytter an til unges erfaringsverden, så deres formodede interesser tilgodeses. Og hvad er det så for temaer, ungdomslitteraturen skal indeholde, når den omhandler oplevelser og erfaringer, som interesserer unge, og som de kan relatere sig til? Det gives der i den teoretiske litteratur mange svar på. Svarene er imidlertid variationer over ord, der har et beslægtet semantisk indhold, eller som i hvert fald ligger indenfor den samme forståelse af, hvad det vil sige at være ung: peer pressure, drug abuse, alcohol abuse, gangs, crime, violence, sexuality, incest, female /male rape, depression, suicide, familial struggles, bullying (Nelms mfl. 1985: 92; Hughes-Hassell og Guild 2002; Bilz 2004) – ungdomslitteraturen er kort sagt "noget dystert og alvorligt, livet på kanten" (Henkel 2011: 33). Typisk vil ungdomslitteraturen således tematisere rod- og rastløshed, identitetskriser og uskyldstab, som man også ser det i det, der sædvanligvis kategoriseres som ungdomsromaner, fx i Klaus Rifbjergs

Den kroniske uskyld, Leif Panduros *Rend mig i traditionerne*, Bjarne Reuters *Zappa*, Maria Küchens *Sång till en fjärlil*, Emma Granholms *Sjutton år och skitsnygg*, Sara Bergmark Elfgren og Mats Strandberg *Cirkeln og Eld*,

Halldis Moren Vesaas' *Tidleg på våren*, Ragnfrid Trohaugs *Okkupert kjærleik*, J.D. Salingers *The Catcher in the Rye*, Susan Hintons *Outsideren* etc.

Børnebøger			
	<i>Titel</i>	<i>Forfatter</i>	<i>Antal udlån</i>
1.	<i>Villads fra Valby</i>	Anne Sofie Hammer	686
2.	<i>Godnat Alfons Åberg</i>	Gunilla Bergström	602
3.	<i>Skal vi være venner?</i>	Käte From	570
4.	<i>Mimbo Jimbo</i>	Jakob Martin Strid	515
5.	<i>Emmy</i>	Mette FINDERUP	482
Ungdomsbøger			
	<i>Titel</i>	<i>Forfatter</i>	<i>Antal udlån</i>
1	<i>Dødsspillet</i>	Suzanne Collins	535
2	<i>En flænge i himlen</i>	John Green	426
3	<i>Pretty Little Liars</i>	Sara Shepard	422
4	<i>Labyrinten</i>	James Dashner	272
5	<i>Hvis jeg bliver</i>	Gayle Forman	257

Empirisk perspektiv

På hovedbiblioteket i Aarhus inddeles bøger i henholdsvis børnelitteratur og ungdomslitteratur. Med henblik på at få indsigt i, hvilke bøger der er mest udlånte, har jeg rekvireret bibliotekets udlånslister.

Tallene er baseret på udlånsåret 2014 og skal tages med de forbehold, at mange børnefamilier ifølge bibliotekaren ikke benytter reserveringer, men "bare tager det, der er på biblioteket", og at populære titler som fx John Greens *En flænge i himlen* på trods af 116 indkøbte eksemplarer alligevel har 928 reserveringer.

Jeg har i forbindelse med casen interviewet en af bibliotekets bibliotekarer og bl.a. spurgt, hvilke hovedtemaer der er på spil i bøgerne. De svar, bibliotekaren giver, er således ikke nødvendigvis udtryk for en generel eller almengyldig vurdering, men alene denne bibliotekars. Dermed får jeg både indsigt i, hvor-

dan bibliotekaren kategoriserer værkerne, og hvordan han omtaler dem for lånerne. Ifølge bibliotekaren er "leg" temaet i *Villads fra Valby*, "humor" i *Godnat Alfons Åberg* og *Mimbo Jimbo*, "sociale kompetencer" i *Skal vi være venner?* og "veninder" i *Emmy*. Det er således temaer med overvejende positive konnotationer. I ungdomsbøgerne er "døds-kamp på direkte tv" temaet i *Dødsspillet*, "kræft" i *En flænge i himlen*, "afpresning og magt" i *Pretty Little Liars*, "overlevelse" i *Labyrinten* og "død, sorg og ulykke" i *Hvis jeg bliver*. Det er således temaer med overvejende negative konnotationer. Man kan naturligvis indvende, at fx *En flænge i himlen* i høj grad også tematiserer kærlighed, og at ungdomsbogen *Pretty Little Liars* tematiserer veninder i mindst lige så høj grad som børnebogen *Emmy*. Pointen her er imidlertid, at det netop ikke handler om bøgernes "sande" tematik, men om hvordan de bliver italesat.

Der kan samlet set identificeres en diskurs, hvor unges liv er præget af smertefulde tematikker. Barndommen er et uskyldland, og når dette forlades, forlades uskylden og erstattes med en udsigtsløs tungsindighed udtrykt i temaer som fx død, sorg og ulykke. Det er, som hovedpersonen i ungdomsromanen *Sirene* siger: "døren til barndommen er smækket i nu [og] jeg kan ikke vende tilbage. Og her i den anden verden, på fastlandet, er jeg chanceløs" [Kaaberbøl mfl. 2009: 12].

Man kunne indvende, at børnelitteraturen måske er en blå lagune for børneromantikere. Et tilsvarende mønster kan imidlertid genfindes, hvis man forsøgsvis tager en kort afstikker til andre kulturprodukter: I børnemusik er der en stærk tradition for den spontane børnesang, musikalske fantasirejser og kreativ hittepåsomhed, der skal tilgodese børns syngende, legende og spontane natur og bevare deres "nærvær, ægthed og oprigtighed" (Björkvold 1992; Fredens og Fredens 1991). I børne-tv har Danmarks Radio, der er den landsdækkende licenskanal i Danmark, lanceret kanalen DR Ramasjang, som tilbyder "et trygt og genkendeligt tilbud til de små" med fokus på mysterier, legetøjsbytte og kæledyr, og medieteoretikere fastholder, at "børn har ret til beskyttelse mod uønsket og skadelig påvirkning fra blandt andet medier" (Olesen 2005: 189). Børnefilm er typisk film, "som rummer et positivt fremtidsperspektiv" (Christensen 2002: 55), mens film for unge som fx Nicholas Rays *Rebel Without a Cause*, Cathrine Asmussens *Ghettoprinsesse*, Sofia Coppolas *The Virgin Suicides* og naturligvis Uli Edels evigtunge *Christiane F – Wir Kinder vom Bahnhof Zoo* tematiserer selvmord, prostitution, alkohol- og stofmisbrug, kriminalitet og vold.

Case 3: Systematisk litteratursøgning

I den tredje case har jeg foretaget en eksplisit og systematisk litteratursøgning efter videnskabelig faglitteratur i den nordiske tidsskriftsdatabase idunn.no. Det er en database, som har hjemme på Universitetsforlaget i Norge, og som medtager artikler fra 49 nordiske e-tidsskrifter med peer reviewede fagartikler indenfor områderne "Helse- og socialfag", "Humanistiske fag", "Jus", "Naturvitenskap", "Pedagogikk", "Samfunnsfag" og "Økonomi".

Fritekstsøgninger på trunkeret barn* har resulteret i 334 artikler og på trunkeret ung* i 204 artikler. Som nævnt i metodeafsnittet har jeg herefter udarbejdet en kollokationsanalyse (Evert 2009) for at finde ud af, hvilke ord der optræder hyppigt sammen og dermed identificere, hvilke ord der optræder sammen med barn* og hvilke med ung*. Det har resulteret i følgende resultater:

Barn		
	Ord	Antal
1.	Barneværn	30
2.	Samtaler	10
3.	[Barns] perspektiv	6
4.	Kundskab	6
5.	Omsorg	4
Ung		
	Ord	Antal
1.	Alkohol	22
2.	Terapi	13
3.	Problemer	8
4.	Vanskeligheder	6
5.	Diagnose	4

De ord, der kommer lige efter i barn-kategorien, er "trygt", "deltagelse" og "udvikling" (alle 3), mens de ord, der kommer lige

efter i ung-kategorien, er "diagnose", "svigt" og "overgreb" (alle 3).

Hvis man tager fat på nogle af de ord, der knytter sig til såvel barn- som ung-kategorien, så viser der sig en tendens til, at ordene i ung-kategorien ofte dækker over noget, unge påfører sig selv (vanskeligheder, problemer, diagnoser fx pga. alkohol som misbrug), mens det i barn-kategorien er noget, børn påføres af andre (omsorg, kundskaber, værn). Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at de to ord, der figurerer på andenpladsen i begge kategorier (terapi hos unge, samtaler hos børn) umiddelbart dækker over det samme indhold, men som med det brugte ord ikke desto mindre kommer til at konnotere noget væsensforskelligt: Terapi er en behandlingsform, som skal "afhjælpe fysiske eller psykiske lidelser" (DDO 2014), mens samtale er "det at tale sammen med nogen, oftest spontant og uformelt" (ibid.). Forskellen i ordvalg signalerer en patologiseringen af unge, der skal behandles for lidelser i en asymmetrisk terapeut/klient-relation, mens børn deltager i en samtale, der synes at abonnere på en langt mere symmetrisk relation.

De ord, der optræder oftest sammen med ordet ung, er ord, som har overvejende negative konnotationer, mens de ord, der optræder sammen med ordet barn, overvejende har positive konnotationer. Der tegner sig på den baggrund et mønster af unge som mennesker i mistrivsel: De er i problemer og har vanskeligheder. Unge omtales således i en diskurs, som overvejende er udtryk for noget kritisabelt eller dysfunktionelt. Det betyder imidlertid ikke, at billedet er hermetisk entydigt. Fx kunne man forestille sig, at ordet "alkohol" også kunne tematisere unges forhold til fest og det glade samvær med andre unge. De ord, der knyttes til barn-kategorien, er heller ikke

entydige. Det kan fx diskuteres, hvad ordet "barneværn" signalerer. Er det kun noget positivt, eller kan det også være udtryk for, at værne barnet mod sig selv – fx egen destruktiv adfærd? Der tegner sig imidlertid alligevel et mønster, hvor det er ord med positive konnotationer, som træder tydeligst frem. Børn er uskyldige og sårbare og skal have omsorg og tryghed, og – i modsætning til ung-kategorien, hvor det udelukkende er voksnes perspektiver på dem – er det endvidere interessant, at adskillige artikler har barnets perspektiv som sit udgangspunkt. Det er et udgangspunkt, som nyder stor interesse i forskningen (jf. fx Sheridan og Samuelsson 2001; Samuelsson og Sheridan 2003; Sommer 2010), og som handler om, at børn får mulighed for at give udtryk for deres egne oplevelser, forståelser og erfaringer af deres livsverdener. Et sådant perspektiv er fraværende i artiklerne om unge.

Crosscase-analyse: Opsamlende og uddybende

I det følgende afsnit vil jeg udarbejde en crosscase-analyse (Stake 2006). Udgangspunktet er Foucaults ide om, at sprog ikke blot producerer mening, men også konstruerer en diskursiv ramme, som udpeger, hvad der godtages og bifaldes som meningsfuldt (jf. Foucault 2008). Det handler altså om, hvilket samlet mønster der kan identificeres, når man sætter den række af ord, ytringer og tematikker, der knyttes til børn og unge, i relation til hinanden.

I *den første case* tegnede der sig et mønster, hvor unge ifølge projekt- og grundlagsbeskrivelserne fremstilles som nogen, der syntes, det var "uoverstigeligt svært at blive integreret i voksensamfundet", som levede i mistrivsel, havde misbrugsproblemer og spiseforstyrrelser, og som i det hele taget

levede "et liv på kanten". Børn, derimod, fremstilledes som kompetente, kreative, spontane, improviserende, og hvor "netop glæden og legen spiller en fremtrædende rolle". I *den anden case* tegnede sig et mønster, hvor børn i børnelitteraturen fremstilledes som uskyldige, spontane, naturlige, livsglade, fantasifulde og barndommen blev beskrevet som et særligt rum for glæde og uskyld. Det viste sig, at meget børnelitteratur ville afstå fra at skildre fx vold, selvmord og kriminalitet, fordi det ville "inficere barnet med håbløshed". Den bekymring var der tilsyneladende ikke i forhold til unge. Her fokuseredes på unges problemer, og tematikkerne var typisk rod- og rastløshed, identitetskrise og uskyldstab, misbrug, vold og kriminalitet. I *den tredje case* tegnede sig et mønster, hvor de artikler, der blev skrevet om børn for størstedelens vedkommende handlede om at skabe tryghed og omsorg for børn, som overvejende fremstod sårbare, mens unge derimod overvejende fremstod som nogen, der af den ene eller anden grund var i problemer.

Der kan således samlet set identificeres en slags binær oppositionsdiskurs mellem børn og unge, hvor børn omtales som glade, kompetente og uskyldige, mens unge omtales som problematiske, uansvarlige og i mistrivsel. Børn omtales i positive overskudsvendinger (en *surplus*-diskurs), mens unge omtales i negative underskudsvendinger (en *deficit*-diskurs). Dermed etableres en selvfølgelighedskategorisering af barndommen som uskyldland og ungdommen som problemland. Det bekræftes af de tematikker, der er på spil, når børn og unge tematiseres. I børnebøger og i de undersøgte forskningsprojekter er de typiske temaer for børn: humor, leg, venskab, tryghed, genkendelighed og omsorg, mens de typiske temaer for unge er: alkohol, voldtægt, selvmord, prostitution, gruppepres og vold.

Det er en måde at omtale børn og unge på, som man kan genfinde i forskningslitteraturen om dem: Som udgangspunkt påpeger adskillige børne- og ungeforskere, at det er en udfordring overhovedet at udtale sig om børne- og ungebegrebet, fordi det er indvævet i så mange forskellige ideologiske, etiske og moralske forestillinger om, hvad det vil sige at være barn (Sommer 2010; Dockrell mfl. 2000; Qvarsell 2003). Ikke desto mindre har der været utallige distinktioner, kategoriseringer eller inddelinger af børn og unge (fx Waksler 1991; Butler og Shaw 1996; Solberg 1997; James, Jenks og Prout 1999; Corsaro 2002). I disse distinktioner fremkommer ofte samme type italesættelse som i mine cases, hvor børn omtales med ord som fx kompetente, uskyldige, formbare, naturlige, ubevidste etc. Sådanne måder at omtale børn har givetvis deres rod i romantikkens og specielt i Rousseaus tanker om "den barnlige uskyldighedstilstand" (Rousseau 1997: 132), hvor det betones, at der kun er "ét godt middel til at bevare børnenes uskyld: at deres pårørende respekterer den og sætter pris på den" (ibid.:133). Børn er fra naturens hånd uskyldige, gode og rene i hjertet (jf. den juridiske term *doli incapax*, der betyder, at børn er "ude af stand til at begå kriminalitet"), og barndommen betragtes som en paradisisk tid desinficeret for bekymringer og modgang. I mine tre cases var det noget helt andet i omtalen af de unge, og det er det typiske også i forskningslitteraturen. Her omtales unge ofte med ord som uansvarlighed, opposition, hedonisme, utilpassethed eller risikoadfærd og egoisme (Speed 2010: 821 *et passim*; Smith mfl. 2005: 433; Parsons og Platt 1973); ord som kan signalere, at unge mangler evnen til selvregulerende adfærd. Det er en opfattelse af unge som strukturløse, normløse og måske endda lovløse (jf. Durkheims *anomi*-begreb: Durkheim 1991)

med en så uklar, svækket eller fraværende moralopfattelse, at den potentielt set kan føre til endnu mere afvigende adfærd (cf. til-lige Merton 1968: 185ff.).

Udsigelseskraftens begrænsninger – nogle selvfølgelighedsgenstridige diskurser

Inden artiklens afsluttende konklusioner vil jeg kort påpege nogle af de begrænsninger, som disse konklusioner skal ses i lyset af.

Der kan givetvis identificeres en lang række diskurser, som ikke følger de mønstre, som jeg har iagttaget i denne artikel. Det kunne fx dreje sig om diskurser, der omtaler børn som fx udfoldede, ufærdige eller ufuldkomne, fra fx Piagets teorier om "intellectual development" og Kohlbergs om "moral development" til teorier med et direkte fokus på børns mangler og svagheder (cf. fx Eggen og Kauchak 1997; Benporath 2003). Det er altså diskurser, hvor børn omtales i en *deficit*-diskurs. Det kan også ses i børnelitteraturen, hvor der er tradition for at tilpasse bogens stof, form, stil og medie til børn (Weinreich 2008: 12–24). Det er en tilpasning, som ikke sker, fordi børn har andre erfaringer og anden viden, men fordi børn mangler erfaringer og viden (ibid.). Også i et skoleperspektiv kan en *deficit*-diskurs iagttages. Fx i det, der omtales som *schoolification* (fx Moss mfl. 1999): at børn i vuggestuer og børnehaver hurtigt skal gøres skoleparate. Men det er samtidig bemærkelsesværdigt, at den massive modstand, der følger efter en sådan diskurs, faktisk understøtter den diskurs, som ellers er den dominerende: "Drop forberedelsen til skolen. Lad dog børnene leve deres eget, gode småbørnsliv" (Sigsgaard 1999) og "the colonising of children's lives and of other children's services and their workforces by

the school and its less desirable values and processes" (Petrie 2005: 294). Det vil sige, at modstanderne af fx skoleficeringen bruger skoleficeringsdiskursen til at motivere og rationalisere deres egen diskurs: Børns gode småbørnsliv skal ikke koloniseres af de mindre ønskværdige værdier, som skoleficeringstanken tilsyneladende er udtryk for. Der findes også diskurser i forskningslitteraturen, som problematiserer italesættelsen af børn som udelukkende gode, uskyldige og kompetente. Det kunne fx dreje sig om Henry Jenkins' kritik af, at vores kultur fremstiller barndommen som et utopisk rum uden bekymringer og børn som fantasifulde, retfærdige og rene (Jenkins 1999: 2); James Kincaids tese om, at fremstillingen af barndommen som en tid præget af uskyldighed er en "cultural myth" (Kincaid 1994: 14); Susan Stewarts analyser af barndommen som "nostalgia" – voksnes ønske om at genskabe noget, der aldrig har været: «a genesis where lived and mediated experience are one» (Stewart 2007: 23).

En risiko for, at man ikke betragter børn og unge som børn og unge, men som homogene, egale og monolitiske grupperinger med på forhånd udpegede karakteristika og særtræk?

I forskningslitteraturen findes også en række teoretikere, der tematiserer de potentielt positive og progressive sider hos unge, fx Thomas Ziehes, der – om end katalysator for fortællingen om den narcissistiske ungdom – forholder sig positivt til de muligheder, som åbner sig for unge (Ziehe 2008), ligesom nogle af Birminghamskolens undersøgelser analyserer unge arbejderklasse-mænds "Resistance through Rituals" (Hall og Jefferson 1976). Det kan betragtes som udtryk for en *surplus*-diskurs, hvor

unge omtales som handlekraftige og aktive. Men det er alligevel karakteristisk, at disse analyser præcist peger på forhindringer og på forhånd markeret afskårethed, som de unge selv er ansvarlige for.

Der er endvidere adskillige diskurser, hvor ordet ung optræder sammen med andre ord, man normalt forbinder med noget positivt, fx i det semantiske idiom "de unge, de smukke og de rige", eller når det hedder om en voksen, at han vil være "ung med de unge". At være ung er her noget, man efterstræber. Et morsomt, men samtidig eklatant eksempel på dette findes i Rie Skårhøj og Søren Østergaards undersøgelse af danske unges hverdagsliv, værdier og livstolkning, hvor én af drengene på et tidspunkt lakonisk bemærker, at "det er sgu svært at gøre oprør mod en far der har en federe hættetrøje end én selv" (Skårhøj og Østergaard 2005).

Der kan givetvis også identificeres en lang række diskurser, hvor børn og unge ikke italesættes så forskelligt, som det kommer til udtryk i mit empiriske materiale. Hvis man fx fikserer dem sociologisk som segmenter i en generationsstruktur, der også indeholder voksendom og alderdom, vil man sandsynligvis kunne identificere en lang række fælles diskurser, som udtrykker ligheder, affiniteter og samhörigheder. Af voksne bliver begge fx typisk underlagt en risikokalkulerende regulering med forskellige måder at dosere risikokalkylerne på. For børn kan de have karakter af omsorg og udvikling, for unge af socialisering og disciplinering. Derfor kunne man sikkert også have identificeret en fælles risikodiskurs, hvor forskellige ord og temaer anvendes til henholdsvis børn og unge, men hvor disse ord samtidig er beslægtede og handler om at tematisere, regulere og dosere, hvordan risiko skal benævnes og håndteres i forskellige sammenhænge. Eller en fælles beskyt-

telsesdiskurs, hvor såvel børn som unge har behov for voksnes beskyttelse, men hvor denne beskyttelse har forskellige udtryk: enten omsorg eller disciplinering.

Afrundende overvejelser

Hensigten med denne artikel er ikke at hævde, at der ikke er forskelle mellem børn og unge. Naturligvis heller ikke at konstruere en invers fortælling, hvor børn lever et liv på kanten fyldt med alkohol og selvmordstanker, mens unge er apriorisk gode og uskyldige. Hensigten er derimod et fordrageligt forsøg på at fremvise, hvilke forståelser af børn og unge som aftegner sig i de forskellige cases, jeg har undersøgt og ad den vej fremvise de mønstre, der kan identificeres i mit samlede empiriske materiale.

I mit materiale kan der identificeres en relativt konsensual homogenisering og egaliserings af de to kategorier, hvor børn italesættes som glade og uskyldige (*surplus*-diskursen), mens unge er problematiske og i mistrivsel (*deficit*-diskursen). Barndommen er uskyldsland, ungdommen er problemland.

Men hvad betyder det, at børn og unge italesættes på disse måder? Hvad betyder det for vores blik på dem, og hvad betyder det fx for børne- og ungekulturforskningen eller den politik på børn- og ungeområdet, som udstikkes? Hvad betyder det for kulturelle, uddannelsesmæssige og pædagogiske interventioner? Som Jette Kofoed har været inde på i en anden forbindelse (Kofoed 2004: 22; *et passim*), er den slags generaliseringer eller lukninger, som børn- og unge-diskurserne kan betragtes som udtryk for, ikke uskyldige. De læses ind i et spil, der er i gang, og de spiller med i en samfundsorden, som allerede er. Det kan give anledning til overvejelser over risikoen for, at der

skabes eller måske allerede er skabt nogle *selvfølgelighedsfortællinger* (ibid.), hvor børn og unge på forhånd udpeges som henholdsvis uskyldige og problemfyldte, og at det således bliver bestemmende for analysen af dem eller tilgangen til dem. En risiko for, at man ikke betragter børn og unge som børn og unge, men som homogene, egale og monolitiske grupperinger med på forhånd udpegede karakteristika og særtræk? En sådan risiko vil gælde både for de børn, der altid allerede betragtes som uskyldige og de unge, hvis liv altid allerede er problemfyldt. Det er – som den amerikanske UCLA-professor Kimberlé Crenshaw har sagt – kategoriseringer, som kommer til at ekskludere og marginalisere (Crenshaw 1991: 1242), fordi de fastgør specifikke værdier til speci-

fikke grupperinger, der opfattes som homogene, men faktisk ikke er det. Problemet er ifølge Crenshaw netop, at sådanne kategoriseringer "frequently conflates or ignores intra group differences" (ibid.).

Den afsluttende pointe er således den, at kategoriseringerne og forståelserne af børn og unge selvsagt hverken er naturligt eller kulturelt samfundsmæssigt givne, men både foranderlige og fleksible. At kategoriseringer og forståelser er til løbende forhandling og genforhandling. Det kunne på den måde være et fremtidig projekt værd for børne- og ungekulturforskning at undersøge, hvilke andre forståelser der er i spil andre steder, og hvilke andre forståelser der potentielt kunne bringes i spil.

Referencer

- Benporath, S.R. 2003. Autonomy and vulnerability. *Journal of Philosophy of Education* 37(1): 127–145.
- Bilz, R.L. 2004. *Life is Tough: Guys, Growing Up, and Young Adult Literature*. Oxford: Scarecrow Press.
- Bjørkvold, J. 1992. *Det musiske menneske*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bucher, K.T. og Manning, M.L. 2006. *Young Adult Literature: Exploration, Evaluation, and Appreciation*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Butler, I. og Shaw, I. 1996. *A Case of Neglect? Children's Experience and the Sociology of Childhood*. Aldershot: Avebury.
- Christensen, C.L. 2002. Piger og drenge i danske børnefilm. I: U. Breuning, red. *De pokkers unger. Antologi om dansk børnefilm*. København: Høst & Søn: 54–75.
- Corsaro, W.A. 2002. *Barndommens sociologi*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Crenshaw, K.W. 1991. Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review* 43(6): 1241–1299.
- DDO 2014. *Den Danske Ordbog*, vol. A-D, Det Danske Sprog og Litteraturselskab. København: Gyldendal.
- Dockrell, J., Lewis, A. og Lindsay, G. 2000. Researching children's perspectives: A psychological dimension. I: A.L. Lewis og G. Lindsay, red. *Researching Children's Perspectives*. Buckingham, UK: Open University Press: 46–58.
- Durkheim, E. 1991. *Selvmodet. En sosiologisk undersøgelse*. Oslo: Gyldendal.
- EGgen, P. og Kauchak, D. 1997. *Educational Psychology: Windows on Classrooms*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Evert, S. 2009. Corpora and collocations. I: A. Lüdeling og M. Kytö, red. *Corpus Linguistics: An International Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton: 1212–1248.

- Ewers, H-H. 2004. Børnelitteratur som medium for opdagelse af barndom. *Nedslag i børnelitteraturforskningen* 5: 37–61.
- Foucault, M. 2005: *Vidensarkæologien*. København: Philosophia.
- Foucault, M. 2008. *Ordene og tingene*. København: Gyldendal.
- Foucault, M. 2009. *Talens forfatning*. København: Hans Reitzel.
- Foucault, M. 2011: *Viljen til viden: Seksualitetens historie I*. København: Det lille Forlag.
- Fredens, K. og Fredens, K. 1991. *Musikalsk odysse*. København: Dansk Sang.
- Hall, S. og Jefferson, T. 1976. *Resistance through Rituals*. London: Harper Collins Academic.
- Henkel, A.Q. 2011. Billeder af ungdomsliv. I: A.Q. Henkel mfl., red. *Stjernebilleder III*. København: Dansk lærerforeningens Forlag: 14–37.
- Hughes-Hassell, S. og Guild, S. 2002. The urban experience in recent young adult novels. *The Alan Review* 29(3): 35–39.
- James, A., Jenks, C. og Prout, A. 1999. *Den teoretiske barndom*. København: Gyldendal.
- Jenkins, H., red. 1999. *The Children's Culture Reader*. New York: New York University Press.
- Johansen, M.B. 2012. Når stoffet sparker igen. I: D. Østergren-Olsen og L. Herholdt, red. *Litteraturlyst og læring*. København: Dansk Psykologisk Forlag: 161–177.
- Katznelson, N. 2010. De bedste rammer for de unge. *Ungdomsforskning* 9(1): 4–5.
- Kincaid, J. 1994. *Child-Loving*. New York: Routledge.
- Kofoed, J. 2004. *Elevpli*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Kaaberbøl, L., Dione, A., Futtrup, A.P., Futtrup, K., Olsen, H. og Wagner, U. 2009. *Sirene*. København: Phabel.
- Lamb, N. 2001. *Crafting Stories for Children*. Cincinnati: Writer's Digest Books.
- Løgstrup, K.E. 1977. Børnesoldater i klassekampen. *Politiken*, 09.11.1977, sektion 2, 5–6.
- McGillis, R. 2009. What is children's literature? *Children's Literature* 37: 256–262.
- Merton, R.K. 1968. *Social Theory and Social Structure*. London: Collier-Macmillan.
- Moss, P., Petrie, P. og Poland, G. 1999. *Rethinking School*. Leicester: Youth Work Press.
- Nelms, B., Nelms, B. og Horton, L. 1985. A brief but troubled season: Problems in YA fiction. *The English Journal* 74(1): 92–95.
- Nielsen, H.W. 2001. *Børn i medvind og modvind*. Ph.d.-afhandling hentet fra http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/3096/2/Afhandling_Warming.pdf
- Nikolajeva, M. 1996. *Children's Literature Comes of Age*. London: Garland.
- Nodelman, P. 1988. Children's literature as women's writing. *Children's Literature Association Quarterly* 13(1): 31–34.
- Nodelman, P. 2000. The urge to sameness. *Children's Literature* 28(1): 38–43.
- Olesen, J. 2005. Børn, medier og deltagelse. I: C.P. Larsen, red. *Medier og medieundervisning*. København: Gyldendal: 189–207.
- OUH – Odense Universitetshospital (2007). Søgeprotokol. Hentet fra <http://www.ouh.dk/wm192246>
- Pantaleo, S., og Sipe, L. 2008. Postmodernism and picturebooks. I: L. Sipe og S. Pantaleo, red. *Post-modern Picturebooks. Play, Parody, and Selfreferentiality*. New York: Routledge: 1–8.
- Parsons, T. og Platt, G.M. 1973. *The American University*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Peters, M.A. og Burbules, N.C. 2004. *Poststructuralism and Educational Research*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Petersen, A. 2006. Billedbøger i brug i vuggestue og børnehave. I: A. Mørch-Hansen og J. Pohl, red. *Børnelitteratur i tiden*. København: Høst & Søn: 29–48.

- Petrie, P. 2005. Extending "pedagogy". *Journal of Education for Teaching* 31(4): 293–296.
- Qvarsell, B. 2003. Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8(1–2): 101–113.
- Raffnsøe, S., Gudman-Høyer, M. og Thaning, M. 2009. *Foucault*. København: Samfundslitteratur.
- Robson, C. 2002. *Real World Research*. Oxford: Blackwell.
- Rousseau, J.-J. 1997. *Emile eller om opdragelsen*. København: Borgen.
- Rose, J. 1993. *The Case of Peter Pan*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Samuelsson, I.P. og Sheridan, S. 2003. Delaktighed som vurdering og pedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8(1–2): 70–84.
- Sheridan, S. og Samuelsson, I.P. 2001. Children's conceptions of participation and influence in pre-school. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2(2): 169–194.
- Sigsgaard, E. 1999. Skolificering af småbørn. *Folkeskolen* 22.
- Skårhøj, R.F. og Østergaard, S. 2005. *Generation Happy?* København: Unitas Forlag.
- Smith, N., Lister, R., Middleton, S. og Cox, L. 2005. Young people as real citizens. *Journal of Youth Studies* 8(4): 425–443.
- Solberg, A. 1997. Negotiating childhood: Changing constructions of age for Norwegian children. I: A. James og A. Prout, red. *Constructing and Reconstructing Childhood*. London: Falmer Press: 126–144.
- Sommer, D. 2010. *Børn i senmoderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Speed, L. 2010. Loose cannons. *Journal of popular culture* 43(4): 820–841.
- Stake, R. 2006. *Multiple Case Study Analysis*. New York: The Guilford Press.
- Stewart, S. 2007. *On Longing*. Durham: Duke University Press.
- Stormhøj, C. 2010. *Poststrukturalismer – videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. København: Samfundslitteratur.
- Waksler, F.C., red. 1991. *Studying the Social Worlds of Children*. London: Falmer Press.
- Weinreich, T. 2008. *Børnelitteratur – en grundbog*. København: Høst & Søn.
- Ziehe, T. 2008. *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*. København: Politisk revy.

Martin Blok Johansen er cand.mag. og lektor ved VIA University College – Læreruddannelsen i Aarhus og ph.d.-studerende ved Københavns Universitet. Blandt de seneste publikationer er: Darkness overcomes you – Shaun Tan and Søren Kierkegaard (*Children's Literature in Education* 2015), Fall of the public teacher (*Research Papers in Education* 2015), Dic cur hic. (*Nordic Journal of Applied Ethics* 2015).

Martin Blok Johansen, VIA University College, Ceresbyen 24, DK-8000 Aarhus C og Københavns Universitet, Karen Blixens Vej 4, DK-2300 København S, Danmark. Email: blok@via.dk